

Rəşad Şahbaz oğlu Muradov

UOT: 330.83; JEL: B19

Yoxsulluq, rifah və fərdlərin istehlaka meyilləri haqqında Enqus Ditonun konseptual baxışları

Xülasə

2015-ci ildə iqtisadiyyat üzrə Nobel mükafatı istehlak davranışının, yoxsulluğun və rifahın təhlilinə görə Princeton Universitetinin professoru Enqus Ditona təqdim olunmuşdur. Məqalədə onun əsas elmi nəticələrinin xarakteristikası verilərək, mikroiktisadi və sosial məlumatların yığılıb təhlil edilməsi nöqteyi - nəzərindən iqtisad elminə verdiyi töhfələr diqqət mərkəzində saxlanılır.

Açar sözlər: istehlak, istehlak davranışı, yoxsulluq, bərabərsizlik, sosial siyasət, tələbin “ideal” sistemi, rifah

Giriş

İnsanlar hər bir cəmiyyətin başlıca məhsuldar qüvvəsini və milli sərvətini, onların inkişafı və tələbatlarının ödənilməsi isə iqtisadi və sosial tərəqqinin son məqsədini təşkil edir. Hələ ən qədim zamanlarda Aristotelin vaxtında belə bir ənənə mövcud olmuşdur ki, sərvət, bizim ona can atdığımıza görə deyil, hansısa başqa məqsədə xidmət etdiyinə görə faydalıdır. Başqa sözlə ifadə etsək, gəlir və ya iqtisadi artım vasitədir, ancaq son məqsəd deyildir. Aristotel, belə hesab edirdi ki, hər bir cəmiyyətin son məqsədi ondan ibarətdir ki, insanlar “fırvan həyat tərzini” sürsünlər. Bu isə, hər bir cəmiyyətdə sosial problemlərə xüsusi diqqətin yönəldilməsini labüd edir. (1, s. 141-145). Tarixi təcrübə göstərir ki, iqtisadiyyat cəmiyyətin sosial problemlərinə az diqqət yetirərək, ancaq texnika və texnologiyaların sürətli inkişafını təmin edərsə, o əmlak bərabərsizliyini dərinləşdirməklə cəmiyyətdə sosial gərginliyin artmasını stimullaşdırır. Belə iqtisadiyyat insan və onun inkişafını yüksək dəyərlər kimi deyil, iqtisadi problemlərin həll edilməsi amili kimi qəbul edir. Bu isə, məsələnin yalnız bir tərəfini təşkil edir. Dövlət sosial problemlərin həllinə nə qədər çox vəsait xərcləyərsə, onun iqtisadi artıma, texnoloji modernləşməyə və deməli, gəlirlərin artırılmasına bir o qədər az imkanları qalar və nəticədə əmək potensialının inkişafına sərf etmək üçün resurslarının həcmi azalmış olar. Problemin digər mühüm aspektlərindən biri də ondan ibarətdir ki, dövlət cəmiyyət üzvlərinin maddi tələbatlarını ödəməyə borcludur. Çünki, sosial vəzifələrə etinasızlıq göstərilməsi siyasi sabitliyin pozulmasına, islahatların ləngiməsinə və başqa neqativ meyillərin güclənməsinə səbəb ola bilər (2, s. 34-36).

Yoxsulluq - minilliyin ən global problemi kimi

Məlumdur ki, bəşər tarixinin hər mərhələsində mövcud olan yoxsulluq, hazırda beynəlxalq ictimaiyyət qarşısında duran sadə iqtisadi deyil, həm də sosial və əxlaqi xüsusiyyətləri ilə birlikdə ümumbəşəri kompleks bir problem olaraq qalır. Minilliyin İnkişaf Məqsədlərindən ən birincisi məhz ifrat yoxsulluğun və aclığın aradan qaldırılmasından ibarətdir. Əgər, əvvəllər yoxsulluq, əsasən, əhalinin gəlirlərinin səviyyəsi və onun ərzaqla təminatı ilə ölçülürdüsə, hazırda bu məfhum daha geniş mənə kəsb edir. Bu gün yoxsulluğun azaldılması, eyni zamanda, əhalinin istehsal resurslarından, o cümlədən torpaqdan və su ehtiyatlarından istifadə etməsi, habelə işlə təmin olunması, təhsil almaq, səhiyyə xidmətlərindən faydalanmaq imkanlarının genişləndirilməsi, bütün səviyyələrdə kişilərlə

qadınların hüquq bərabərliyinin təmin edilməsi, infrastruktur və kommunal xidmətlərə olan ehtiyacın ödənilməsi, sanitariya və gigiyena şəraitinin, habelə ətraf mühitin yaxşılaşdırılması, insan üçün layiqli həyat şəraitinin təmin edilməsi deməkdir.

Hazırda dünya ölkələrinin əksəriyyətində yoxsulluq probleminin həlli mühüm məsələ kimi qarşıya qoyulur. Dünya Bankının hazırladığı Dünyanın İnkişafı Haqqında məruzəyə (2000-2001) əsasən, XXI əsrin başlanğıcında dünya əhalisinin demək olar ki, yarısının (3,8 milyard nəfər) gündəlik gəliri 2 ABŞ dollarından, 1,2 milyard nəfərin gündəlik gəliri isə 1 ABŞ dollarından aşağıdır. Doğulan hər 100 uşağdan 6-sı bir yaşa, 8-i isə 5 yaşa çatanadək tələf olur. Məktəbyaşına çatmış hər 100 uşağdan 23-ü təhsil almaq imkanından məhrumdur (5; s.6-8). Bu problemləri həll etmək üçün hazırda 70-ə yaxın ölkədə yoxsulluğun azaldılması üzrə strategiyanın hazırlanması prosesi gedir. Təcrübə göstərir ki, yoxsulluğun azaldılmasında makroiqtisadi sabitliyin əldə olunması və bazar prinsiplərinə əsaslanan iqtisadiyyatın formalaşmasına yönəlmiş islahatların həyata keçirilməsi həlledici rol oynayır. İnsan həyatına yoxsulluğun birbaşa və dolaylı təsirlərini (savadsızlıq, aclıq, qidalanma, xəstəliklərlə mübarizə və s.) nəzərə alan və 1997-ci ildən etibarən Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnkişaf Proqramının İnsan İnkişafı Hesabatlarında öz əksini tapan insani yoxsulluq anlayışı Nobel mükafatı laureatı Amartya Sen tərəfindən irəli sürülən qabiliyyət yanaşmasına əsaslanır. İnsani yoxsulluq fundamental insani imkanlardan məhrum olmaq şəklində də tərif edilə bilər və imkanların davamlılığını və keyfiyyətli həyatı təmin edən mal və xidmət infrastrukturuna (enerji, gigiyena, təhsil, səhiyyə, kommunikasiya, içməli su və s.) əlyetərliliyin olmaması və ya məhdudluğu formasında özünü büruzə verir.

İnsan inkişafı ilə bağlı 2010-cu ilin hesabatında Oxford Universiteti ilə birlikdə insani yoxsulluq yanaşması daha da inkişaf etdirilərək Çoxfaktorlu Yoxsulluq İndeksi şəklində təqdim olunmuşdur (3; s.76-78). İnsan İnkişafı İndeksi üç alt indeksə əsaslanır ki, bunlardan biri yaşayış standartlarıdır. Yaşayış standartları da öz növbəsində adambaşına düşən ÜDM göstəricisi ilə müəyyən edilir. Digər tərəfdən, Çoxfaktorlu Yoxsulluq İndeksi təhsil illəri, içməli su kimi İnsan İnkişafı İndeksinin əhatə etdiyi bir sıra alt göstəriciləri özündə ehtiva edir. Bu baxımdan çoxfaktorlu yoxsulluq yanaşmasının ortaya qoyulması ilə birlikdə “yoxsulluğa qarşı mübarizədə iqtisadi artıma, yoxsa insan inkişafına fokuslanmalı?” sualı da xüsusi əhəmiyyət qazanmışdır (4; s.56-58). Dünyanın İnkişafı Haqqında məruzədə yoxsulluğun azaldılması strategiyasının üç əsas istiqaməti müəyyən edilmişdir:

- İqtisadi imkanların yaradılması;
- Hüquq və imkanların genişləndirilməsi;
- Maddi təhlükəsizliyin artırılması.

İqtisadi imkanların yaradılması əldə olunan ümumi iqtisadi artımın bazasında əhalinin gəlir əldə etmək imkanlarının genişləndirilməsi tədbirlərini əhatə edir ki, bunun da təməlində iqtisadi islahatlar dayanır. Hüquq və imkanların genişləndirilməsi tədbirləri, əsasən, siyasi və sosial proseslərin əlaqələndirilməsi ilə bağlıdır. Burada başlıca məqsəd dövlət idarəçiliyinin, hüquqi institutların səmərəliliyinin artırılmasından, vətəndaş cəmiyyəti ilə münasibətlərdə mövcud olan maneələrin aradan qaldırılmasından ibarətdir. Maddi təhlükəsizliyin artırılması, əsasən, əhalinin iqtisadi və təbii fəlakətlərdən, əlillikdən, şəxsiyyətə qarşı zorakılıqdan qorunmasına, eləcə də bu risklərin azaldılmasına yönəldilmiş tədbirləri əhatə edir. Qeyd olunan istiqamətlər üzrə səylərin birləşdirilməsi dünya ictimaiyyətinin diqqət mərkəzindədir. 2002-ci ilin avqust-sentyabr aylarında Yohannesburqda Davamlı İnkişaf üzrə Ümumdünya Toplantısında qeyd edilmişdir ki, yoxsulluğun azaldılması probleminin həllinin ağırlığı, əsasən, ölkələrin öz üzərinə düşsə də, bu istiqamətdə bütün səviyyələrdə səylər birləşdirilməli və əlaqələndirilməlidir. Bununla bərabər, yoxsulluğun azaldılması üzrə tədbirlərin

hazırlanması yalnız hökumət və donor təşkilatlarının deyil, eyni zamanda vətəndaş cəmiyyətinin bütün üzvlərinin vəzifəsidir.

Nobel mükafatı laureatı Enqus Ditonun iqtisadi baxışları

Qeyd edilənlərlə əlaqədar olaraq hesab etmək olar ki, iqtisadçı-alim 2015-ci ildə iqtisadiyyat üzrə Nobel mükafatı laureatı, professor Enqus Ditonun iqtisadi baxışları xüsusi maraq kəsb edir. 1945 - ci ildə Şotlandiyanın Edinburq şəhərində anadan olmuş Enqus Diton 1967-ci ildə Kembric Universitetindən məzun olmuş, 1971-ci ildə elə orada magistr dərəcəsinə yiyələnmiş və 1975-ci ildə "İstehlakçı tələbi modelləri və bu modellərin İngiltərəyə tətbiqi" mövzusunda doktorluq dissertasiyasını müdafiə etmişdir. O, bu zaman Kembric Universitetinin tətbiqi iqtisadiyyat bölməsinin əməkdaşı kimi öz müəllimi, 1984-cü ilin Nobel mükafatı laureatı, ser Riçard Stoun və Terri Barker kimi iqtisadçılarla birgə işləmişdir. 1978-ci ildə Ekonometriya Cəmiyyəti tərəfindən "Frisch" medalına layiq görülmüş Enqus Ditonun 1980-ci ildə nəşr etdirdiyi "İdeal tələb sistemi" (AIDS) onun dünya miqyasında tanınmasını təmin etmişdir. Enqus Diton 1983-cü ildə Prinston Universitetinin (ABŞ) iqtisadiyyat fakültəsində müəllim kimi fəaliyyətə başlamışdır. Hazırda bu universitetin və Vudro Vilson adına İctimai və Beynəlxalq Münasibətlər Məktəbinin professoru, 2007-ci ildən isə Amerika İqtisadiyyat Assosiasiyasının sədridir. 2013-cü ildə o, "Böyük qaçış: sağlamlıq, zənginlik və bərabərsizliyin kökləri" ("The great escape: health, wealth and the origins of inequality") adlı məşhur kitabını nəşr etdirmişdir. 2014-cü ildə Diton iqtisadi təlimlərin sərhədlərini genişləndirməsinə görə V.Leontyevin xatirəsinə təsis edilmiş Leontyev mükafatına layiq görülmüşdür (6; s.107-116). Nəhayət, 2015-ci ildə İsveç Kral Akademiyası Alfred Nobelin xatirəsinə verilən "Mərkəzi Bank (Sveriges Riksbanks) İqtisadiyyat Mükafatı"-nın 70 yaşlı Ditona verildiyini elan etmişdir. Enqus Diton Nobel mükafatı ilə birlikdə 10 milyon İsveç kronu (\$ 1,22 mln, £ 797.330) həcmində mükafatı da əldə etmişdir. Akademiyadan verilən açıqlamaya görə ona bu mükafatı "istehlak, yoxsulluq və rifahla bağlı təhlilləri" qazandırmışdır. Rifahı yüksəldən və yoxsulluğu minimuma endirən iqtisadi siyasəti formalaşdırmaq üçün fərdi istehlak seçimlərinin dərk edilməsinin zəruriliyinin vurğulandığı açıqlamada qeyd olunur ki, "Enqus Diton fərdi istehlak seçimlərinin dərk edilməsi yolunda hamıdan daha çox cəhd göstərmişdir. Ditonun fərdi istehlak seçimləri ilə əldə edilən nəticələri bir-birinə bağlayan araşdırması mikroiqtisadiyyat, makroiqtisadiyyat və iqtisadi inkişaf sahələrində mühüm dəyişikliyə yol açmışdır".

Yoxsulluq, rifah və fərdi istehlak məsələləri

Nobel komitəsindən verilən xəbərlərdə qeyd olunur ki, məhz professorun elmi işləri, sadə istehlakçıların öz xərclərini bölmək haqqında qərarlarını necə verdiklərini və ayrı-ayrı əmtəələrə olan tələbin qiymətlərdən və həmin istehlakçıların gəlirlərinin səviyyəsindən necə asılı olmasını başa düşməyə imkan verir. Bununla bağlı olaraq, Reuters agentliyi yazmışdır: "Rifahı artırmağa və yoxsulluğu azaltmağa kömək edən iqtisadi siyasəti işləyib hazırlamaq üçün biz, ilk növbədə, fərdi istehlak meyllərini (zövqləri) anlamalıyıq. Diton bu məsələləri hamıdan daha yaxşı başa düşürdü" (7; s.12-14). Həmin il mükafatı almağa namizəd olanlar arasında, özünün əmək bazarının təhlilləri və siyasi rejimlərin iqtisadi vəziyyətə təsirinin araşdırılması ilə tanınan britaniyalı alim Riçard Blandellin, istehlakçının seçiminə təsir edən iqtisadi proseslərin və psixoloji amillərin təhlili üçün yerli, səyyar tədqiqatların vacibliyini sübut edən amerikalı alim Con Listin (Çikaqo universiteti) və səmərəli seçim nəzəriyyəsi üzrə əsərlərin müəllifi olan digər amerikalı alim Çarlz Mankinin də adları var idi. Həmin ilin iqtisadiyyat üzrə Nobel mükafatının təqdimatı bir neçə səbəbdən bizə maraqlı gəlmişdir:

Birincisi, laureat tək bir nəfər olmuşdur və o, bütün karyerası ərzində çoxsaylı və müxtəlif nailiyyətlərinə görə mükafatlandırılmışdır.

İkincisi, mükafat “mühəndislik” tədqiqatlarına görə verilmişdir: makro və mikroiqtisadiyyatın kəşifində mühüm problemlərin praktiki, konstruktiv və düşünülmüş sadə həlli yolları komissiya üzvləri tərəfindən layiqincə dəyərləndirilmişdir. E.Ditonun Oksfordlu C.Müelbaurla birlikdə 1980-ci ildə təklif etdikləri tələbin “demək olar ki, ideal modeli” (AİDS) məhz bu üsulla qiymətləndirilə bilər. “İqtisadiyyatda bütün istehlakçılar eyni tiplidirlər” ehtimalını əsas tutaraq, müxtəlif əmtəələrə tələbin modelləşdirilməsi çox kobud surətdə təzahür edir. Bu məsələnin “mühəndiscəsinə” həllini iki addımda həyata keçirmək olar:

- ❖ Gəlirlərdən və qiymətlərdən asılı olaraq, müxtəlif əmtəələr üzrə xərclərin payını bölən ayrıca götürülmüş istehlakçının sadə tələb modelini qurmaqla;
- ❖ Ümumi tələbi fərdi tələblərin aqreqatlaşdırılması yolu ilə formalaşdırmaqla.

Parametrlərin qiymətləndirilməsi üçün sadə funksional forma müxtəlif əmtəələrə tələbi kifayət qədər yaxşı qiymətləndirməyə imkan verir. Bu model bu gün də geniş istifadədədir.

Üçüncüsü, müəyyən mənada mükafatın Ditona verilməsi bir növ sürpriz olmuşdur. Tomson Reuters hələ 2012-ci ildə Ditonu Oksfordlu Antoni Atkinsonla birlikdə mükafata namizəd olaraq göstərmişdi. Ditonun adı mümkün qaliblər sırasında hallansa da, onun namizədliyinə mütəxəssislər ciddi yanaşmırdılar. Məsələn, proqnozçular arasında keçirilən müsabiqədə Ditonun adı 300 proqnozdan yalnız 4-də xatırlanmışdı. Onun şəxsiyyətinə bu cür laqeydlik yəqinki işlərinin daha çox tətbiqi xarakter daşması ilə bağlı olmuşdur. Hər halda Ditonun seçilməsi çox doğru seçim olduğundan burada Nobel komissiyasının ciddi iş aparmasını qeyd etmək lazımdır. Komissiya Ditonun tələbin “demək olar ki, ideal modeli”ndən başqa, onun həmin ümumi ideyaya (makroiqtisadi prosesləri modelləşdirib anlamaq üçün detallaşdırmanın uyğun səviyyəsini tapmaq lazımdır) söykənən tədqiqatlarının daha iki istiqamətini xüsusi olaraq qeyd etmişdir.

Bu mənada makroiqtisadiyyatda ümumi tələbin dinamikasını anlamaq üçün Diton onu modelləşdirərkən ayrı-ayrı fərdlərin gəlirlərində və büdcə məhdudiyyətlərindəki variasiyaları (dəyişmələri) nəzərə alaraq, onların istehlakına diqqət yetirməyi təklif etmişdir. O, həm də ayrı-ayrı fərdlərin müxtəlif zaman kəsində istehlakları üzrə pərakəndə (dağınıq) məlumatları necə istifadə etmək üçün metodologiya da təklif etmişdir. Ələxüsus da, onun inkişaf etməkdə olan ölkələrin, həmin ölkələrdəki ailələrin istehlak göstəriciləri əsasında həyat səviyyəsi, oradakı yoxsulluq məsələləri və xalqların rifahı haqqında apardığı araşdırmalar çox dəyərlidir. Burada onun 1989-cu ildə ailələrdə uşaqların cinsi əlamətlərə görə mümkün diskriminasiyası üzrə apardığı tədqiqatı da qeyd etmək yerinə düşər. Məlumdur ki, Asiya və Afrikanın bəzi inkişaf etməkdə olan ölkələrində qız uşaqlarına nisbətən oğlan uşaqlarına üstünlük verilir ki, bu da (Hindistan və Çində) əhalinin sayında kişilərin qadınlara nisbətən 1,06 dəfə çox olmasında özünü biruzə verir. Burda sual yaranır: uşaqlar arasında cinsə görə diskriminasiya varmı, əgər varsa, bu özünü nədə göstərir? Təbii ki, valideynlərin sorğusu vasitəsi ilə bu suala cavab vermək olmaz. Burada da Diton öz sözünü deyərək dahi sayıla biləcək bir üsul təklif etmişdir.

Ailə hər uşağı dünyaya gətirdikcə faktiki olaraq, yoxsullaşır, çünki daha bir xərc komponenti yaranır. İlk dövrdə sanki bir “şok” yaşanır ki, bunun da nəticəsində tütünün və spirtli içkilərin istehlakında azalma meylləri izlənilir. Bu meyllərin xarakterini öyrənmək üçün uşağın cinsindən asılı olaraq, istehlakın əvəzlənmə əmsalını ölçmək lazımdır. Məsələn, əgər qız doğularkən tütünün istehlakı daha az aşağı düşürsə, bunu qızların diskriminasiyası qəbul etmək olar. Diton nə Kot-d’İvuardakı ilkin tədqiqatlarında, nə də Pakistanda əvəzlənmə effektindəki sistematik fərqləri tapa bilməmişdir. Daha sonrakı elmi araşdırmalar həmin nəticələri bir daha təsdiqləmişdir. Müəyyən olunmuşdur ki, ağır şəraitlə üzləşən ailələrdə diskriminasiya hallarına rast gəlmək olur. Kapitalın formalaşmasını və iqtisadi tsikllərin

ölçülərini izah etmək üçün gəlirlərin səviyyəsi ilə istehlak səviyyəsi arasındakı qarşılıqlı əlaqələri uzunmüddətli dövr kəsimində izləmək lazımdır. Öz əsərlərində Diton sübut etmişdir ki, istehlakın ənənəvi nəzəriyyəsi orta kəmiyyətlərdən istifadə etdiyindən faktiki münasibətləri izah edə bilmir. Bunun əvəzində, ayrı-ayrı istehlakçıların öz istehlak səviyyələrini öz gəlirlərinin səviyyəsinə adaptasiya etmələrinə diqqət yetirmək lazımdır, çünki bu gəlirlərin səviyyəsi orta kəmiyyət gəlirlərin səviyyəsində dəyişirlər (8; p.46).

Diton 2010-cu ildə sosioloq Daniel Kanneman ilə birlikdə kitab çap etdirərək, sübut etdilər ki, yalnız ailənin illik gəliri 75000 ABŞ \$-dək artdığı zaman insanlar öz həyatlarından məmnun qalırlar. Gəlirlər bu həddi keçdikdə, daha artıq nemətlər əldə edilsə də, onların dəyərləndirilməsi əvvəlki səviyyədə olmayacaqdır (Faydalılığın azalması qanunu). Diton ayrı-ayrı parlaq məqalələrin deyil, həm də iri həcmli elmi işlərin müəllifi kimi məşhurdur. Onun elmi karyerasında bir neçə əsas istiqaməti fərqləndirmək olar. Bunlardan ən başlıcası Ditonun məsələlərə özünəməxsus metodoloji yanaşmasıdır: o, araşdırmalarında fərdi təcrübə və ayrı-ayrı adamların, ev təsərrüfatlarının davranışları haqqında məlumatlardan (o, bu məlumatları əldə etmək üçün 30 gün ərzində öz həmkarı ilə 563 kənddə, hər kənd üzrə 10 ailəni seçmiş və beləliklə, 5630 kənd ev təsərrüfatlarını tədqiq edərək, onların istehlak etdikləri kalorilərin elastikliyi qiymətləndirmişdir) istifadə edir. Alimin fikrincə, makrosəviyyəli standart modellərin tədqiqindən əldə olunan məlumatlardan daha çox, belə məlumatları təhlil etməklə böyük təbii əhəmiyyət daşıyan dəqiq və müfəssəl nəticələr almaq mümkündür.

Fərdi istehlaka maraq Ditonu sağlamlıq və rifah problemlərini də öyrənməyə sövq etmişdir. Dünyanın əksər yerlərində səhiyyə məsrəfləri xərclərin əhəmiyyətli hissəsini təşkil edir. Bununla belə, əgər adamlar filmlərə baxmağı sevdikləri üçün kinoya bilet alırlarsa, həkimlərin göstərdiyi xidmətlərə görə pulu heç də onların kabinetlərinə baş çəkməyi xoşladığına görə vermirlər. Diton iqtisadiyyat üzrə elmi-populyar kitabların müəllifi, həmçinin başqa dövlətlərə iqtisadi yardım göstərməyin əleyhdarı kimi də tanınır. Hazırda Diton varlı və kasıb ölkələrdə sağlamlıq səviyyəsinə təsir edən amilləri tədqiq edərək, bütün dünyadakı yoxsulluq səviyyəsini öyrənir. Məşhur alimin elmi işləri dünyada iqtisadi siyasətin prioritetlərinin yenidən müəyyən edilməsinə kömək edərək, əsas diqqətin həyat keyfiyyətinin artırılmasına yönəldilməsinə xidmət edir.

Nəticə

Bu tədqiqat, fərdi məlumatların təhlilinin nəyə görə orta kəmiyyətləri başa düşmək üçün bir “açar” olduğunu aydın şəkildə sübuta yetirir və mövcud yanaşma bu gün makroiqtisadiyyatda geniş istifadə olunur. Bütün bunlardan savayı, Diton öz əsərlərində maddi vəziyyətlə xoşbəxtlik hissiyatının, yəni insanın öz həyatından məmnun olmasının birbaşa əlaqəsini təhlil etmişdir. O, iddia edir ki, ailədə maliyyə vəziyyətinin qənaətbəxş, yəni sabit orta olması həmişə yaxşı haldır, amma digər iki hal, yəni maliyyə çatışmamazlığı və ya maliyyə vəsaitlərinin lazımından artıq olması ailədə artıq “baş ağrısı”na və müxtəlif xarakterli diskomfortlara səbəb olur. Sonuncu halda, çoxlu vəsaitə sahib olan insanı “adi insani sevinclər” tərk edir, beləliklə də, o, özünü xoşbəxt hiss etməyərək, qohum-əqrabadan, dostlardan uzaq düşür.

İqtisadi gerçəkliklər müxtəlif ölkələrdə və müxtəlif insanlar üçün fərqli olur. Yoxsul və varlı adamlar müxtəlif ərzaqlar istehlak edirlər və hər birinin də davranış xüsusiyyətlərinin yeri və zamanı fərqlənir. Yoxsulluğun tədqiqində bunu nəzərə almaq xüsusilə vacibdir: dövlət və qeyri-dövlət təşkilatları yoxsulluqla mübarizə aparmaq üçün dəqiq başa düşməlidirlər ki, bu hal yerlərdə necə təzahür edir. Yoxsulluq həddini günə 1 dollar 90 sent həddində müəyyənləşdirmək və dünya üzrə hansı göstəricilərin alınacağına baxmaq yetərli deyildir. Nəzərə almaq lazımdır ki, gündə 1 dollar 90 sent Nigeriyada, Nepalda, Nankində nə deməkdir. Alimin belə konseptual baxışını xüsusi ilə mühüm dəyərləndirmək zəruridir:

insanların və cəmiyyətin itisadi firavanlığını təmin etmək üçün dövlətin fəaliyyətini yüksəltmək lazımdır, iqtisadi yardımla bunu başa gətirmək mümkün deyildir.

Ədəbiyyat

1. Muradov.R.Ş. Müasir şəraitdə insan probleminin öyrənilməsinin bəzi nəzəri məsələləri haqqında. Milli iqtisadiyyatın problemləri. (Məqalələr toplusu) V buraxılış. Bakı, Elm, 2006. s.141-151
2. Мордовин С.К. Управление развитием человеческого потенциала: теория, методология, инновации, Санкт-Петербург, 2004, 248 с.
3. HDR (2010). Human Development Report, 20th Anniversary Edition, UNDP.
4. Alkire S. (2010). The Multidimensional Poverty Index & The Millennium Development Goals: Showing Interconnections, Oxford Poverty & Human Development Initiative.
5. Hillebrand E. (2008). The Global Distribution of Income in 2050. World Development, 36 (5): 727-740.n
6. Вопросы экономики. 2016. N-1.с. 107-116.
7. Oxford Poverty & Human Development Initiative, Oxford Department of International Development, University of Oxford.
8. Deaton A. Understanding consumption. Oxford: Oxford University Press.

Рашад Шахбаз оглу Мурадов

Концептуальные взгляды Ангуса Дитона тенденции о бедности, благосостояние и потребление индивидуумов

Резюме

Нобелевская премия по экономике 2015 года присуждена Ангусу Дитону за исследования потребительского поведения, бедности и благосостояния. В статье дается характеристика его основных научных результатов, а также анализируется его вклад в экономическую науку с точки зрения сбора и анализа микроэкономических и социальных данных.

Ключевые слова: потребление, потребительское поведение, бедность, неравенство, социальная политика, почти идеальная система спроса, благосостояние

Rashad Shahbaz Muradov

Poverty, welfare and individual consumption of Enqus Ditonun conceptual views on the trends

Summary

The Nobel prize on economy 2015 was conferred to Angus Deaton for studies of the consumer behaviour, poverty and well-being. The article describes the main features of his scientific results, as well as here is analyzed the author's contribution to Economics as a science from standpoint of social and microeconomic data collection and analysis.

Keywords: consumption, consumer behaviour, poverty, inequality, social policy, nearly ideal system of the demand, well-being

Elmi redaktor: i.f.d., dos. Y.Məmmədov

Daxil olub: 04.07. 2016.

Çapa qəbul olunub: 12.07.2016.

